

Bijlage VWO

2021

tijdvak 1

geschiedenis

Bronnenboekje

VW-1021-a-21-1-b

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).

Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamens, zie www.ssleiden.nl.

bron 1

Plinius Minor is de gouverneur van de Romeinse provincie Bithynia-Pontus (in het huidige Turkije). Omstreeks 112 na Christus schrijft Plinius in een brief aan keizer Trajanus:

Vooralsnog heb ik met mensen die bij mij als christenen werden aangegeven de volgende procedure gevolgd. Ik heb ze de vraag gesteld of ze christenen waren. Wie dat toegaf heb ik dat een tweede en derde maal gevraagd, met het dreigement van de doodstraf. Wie dan nog volhield, heb ik laten afvoeren. Ik twijfelde er niet aan dat, los van de inhoud van hun bekentenis, minstens hun dwarsheid en onbuigzame koppigheid gestraft moest worden. Anderen die dezelfde waanzin aanhingen heb ik, omdat ze Romeinse burgers waren, op een lijst laten zetten voor transport naar Rome.

Juist door dit optreden breidden de aanklachten zich weldra uit en deden zich in verschillende vormen voor. Er werd een anonieme beschuldiging ingediend, met daarin de namen van velen. Mensen die ontkenden dat ze christen waren (of geweest waren) heb ik gebedsformules laten nazeggen, en aan uw beeltenis, die ik voor dit doel bij de godenbeelden had doen zetten, wierook en wijn laten offeren, en bovendien Christus laten vervloeken. Dit zijn allemaal dingen waar men echte christenen nooit toe kan dwingen, naar men zegt.

Deze mensen heb ik daarom gemeend te moeten laten gaan.

Anderen die door aangevers waren genoemd zeiden eerst dat ze christen waren en ontkenden het meteen weer. (...) Ook deze mensen heb ik allemaal uw beeltenis en de godenbeelden laten vereren en Christus vervloeken.

De middeleeuwen

bron 2

De Franse geestelijke Fulcher van Chartres, die zich in 1100 in het koninkrijk Jeruzalem vestigt, schrijft in een kroniek:

Wij zijn onze geboorteplaatsen al vergeten, voor velen van ons zijn ze onbekend, of spreken er in ieder geval nooit meer over. Sommigen van ons bezitten in dit land al huizen of knechten, die hen toebehoren alsof het hun erfgoederen zijn. De ene heeft een vrouw gehuwd die geenszins zijn landgenote is, een Syrische of een Armeense, of zelfs een Saraceense¹⁾, die de genade van het doopsel heeft ontvangen. (...) Zij die in hun eigen land arm waren, maakt God hier rijk; zij die maar een paar duiten hadden, bezitten hier een ongekend aantal byzantijnen²⁾. Zij die slechts pachters waren, schenkt God hier een heel landgoed.

noot 1 Arabische moslima

noot 2 gouden muntstukken

Vroegmoderne tijd

bron 3

In 1502 reist de Portugees Vasco da Gama naar India. Een bemanningslid aan boord noteert in zijn dagboek:

Op 11 september bereikten wij het koninkrijk Cannaer¹⁾. (...) Daar zagen wij de schepen uit Mekka²⁾. Dat zijn de schepen die de specerijen naar ons land brengen, en die vernietigden wij zodat alleen de koning van Portugal de specerijen daar kon halen. (...) In diezelfde tijd enterden wij een schip uit Mekka met driehonderdtachtig mannen en veel vrouwen en kinderen aan boord. Wij roofden ongeveer twaalfduizend dukaten en voor tienduizend dukaten koopwaar. Op 1 oktober bliezen wij met buskruit het schip en alle opvarenden op. (...) Op 20 oktober gingen wij in Cannaer aan land en handelden in allerlei specerijen; de koning ontving ons op grootse wijze en toonde ons twee olifanten en andere vreemde dieren die ik niet ken.

noot 1 streek aan de kust van India

noot 2 Arabische stad

bron 4

Marcus van Vaernewijck is lid is van het Gentse stadsbestuur. Hij beschrijft in zijn dagboek hoe op 22 augustus 1566 hoogbaljuw¹⁾ Adolf van Bourgondië bezoek krijgt van Lieven Onghena en twee medestanders:

Ze betraden zijn ontvangstkamer en stelden zich voor als aanhangers van de nieuwe religie. Ze kwamen als onderhandelaars, om te vermijden dat er zich enig kwaad of oproer zou voordoen tegen het voornemen en absolute verlangen van de geuzen om de beelden te breken. (...) Toen hij [de hoogbaljuw] dat hoorde kreeg hij grote schrik. (...) Het gerucht dat men de beelden wou breken was al drie of vier dagen oud of nog ouder. Toen de hoogbaljuw hoorde dat er al een samenscholing aan de gang was bij het Tempelhuis²⁾, heeft hij hen gevraagd om voorzichtig te zijn bij het weghalen van de beelden en er naar behoren mee om te springen, met de grootst mogelijke omzichtigheid. (...) Om enige garantie te hebben stuurde de hoogbaljuw enkele van zijn dienaars met hen mee, die het nakomen van zijn bevel moesten bewaken, zodat er een minimum aan schade was.

Meester Artus Boessin was een van de voornaamste dienaars, die door de hoogbaljuw meegestuurd werd. (...)

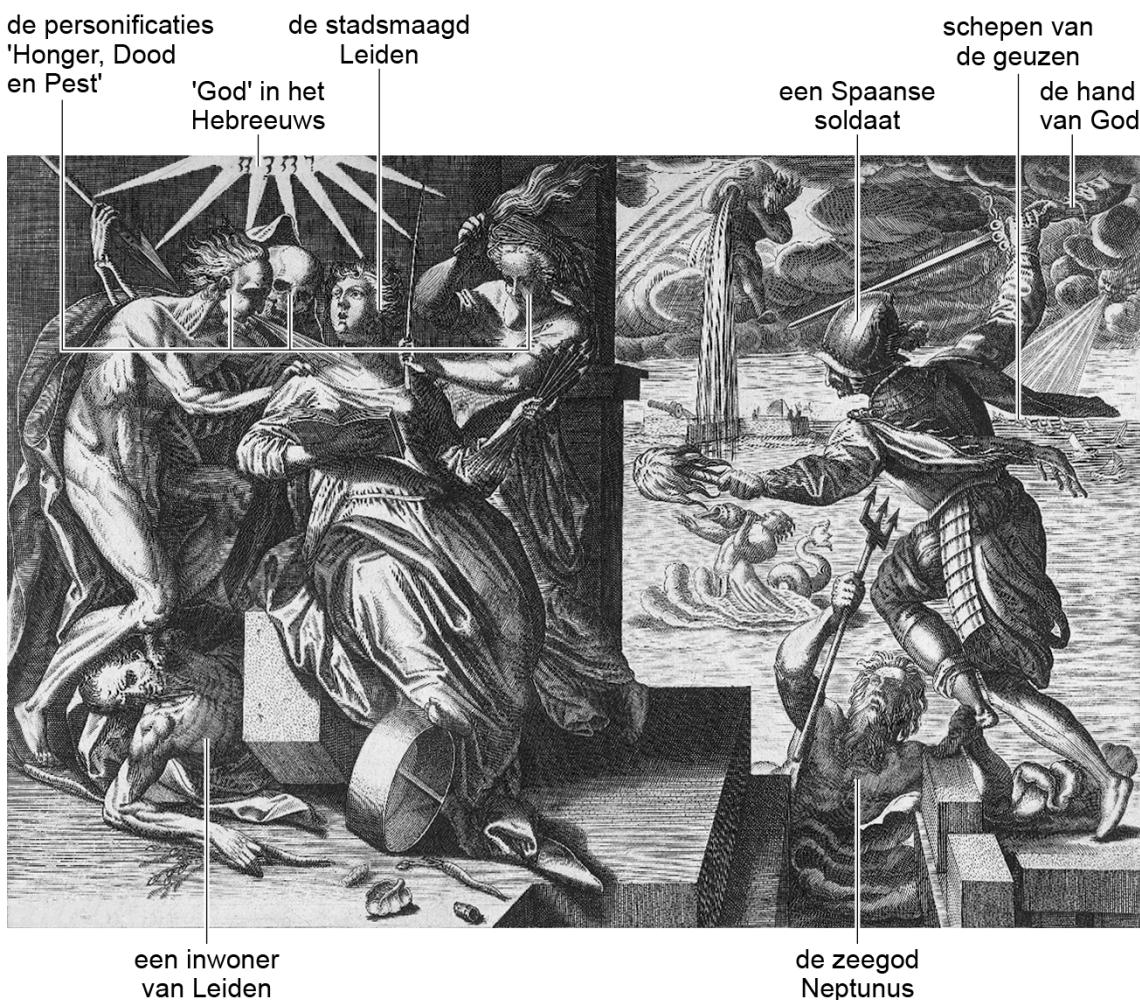
In het gezelschap van Lieven Onghena en zijn kompanen zijn ze naar het Tempelhuis getrokken, waar ze de koster bevel hebben gegeven om de poort van het kerkhof open te maken en meteen ook de deur van de kerk. De toeloop van volk, meestal vreemdelingen, schamele kerels, groeide meteen aan tot wel vijf- of zeshonderd. Ze hadden zich allemaal samen naar binnen gewurmd, zodat de kerk en het kerkhof vol volk stonden. Toen de hiervoor genoemde Artus dit zag hield [hij] een korte toespraak. Hij legde uit dat hij en nog anderen die daar aanwezig waren, door de heer hoogbaljuw waren gezonden met de expliciete opdracht erop toe te zien dat niemand het zou wagen te breken tenzij hij daartoe opdracht had. (...)

noot 1 De hoogbaljuw is namens het stadsbestuur verantwoordelijk voor de orde en veiligheid in de stad.

noot 2 Het Tempelhuis is een kerk in het centrum van Gent.

bron 5

Prent uit 1574 over het ontzet van Leiden:

bron 6

In 1663 bezoekt de Fransman Balthasar de Monconys de stad Amsterdam. Hij schrijft hierover:

Daarna begaven we ons naar de admiraliteit¹⁾. (...) Het marinepakhuis [van de admiraliteit] is een reusachtig bakstenen gebouw, bestaande uit een grote binnenplaats met daaromheen vier dubbele hoofdgebouwen van elk drie verdiepingen. Daarin lagen alle toebehoren voor zeventig [oorlogs]schepen gesorteerd. Alles ligt keurig geordend en van elk voorwerp zijn wel drie stuks (...). Eenzelfde overvloed is te vinden in het Indische magazijn.

noot 1 De admiraliteit is verantwoordelijk voor de organisatie van de marine en is verantwoording schuldig aan de Staten-Generaal.

bron 7

In augustus 1795 breekt er in de Nederlandse kolonie Curaçao een slavenopstand uit. Pastoor Schinck beschrijft de onderhandelingen die hij namens het Nederlandse bestuur voert met Tula, de leider van de opstandige slaven:

Tula begon te spreken: "Wij zijn enorm mishandeld. Wij willen niemand kwaad doen, maar willen onze vrijheid. De Franse zwarten hebben hun vrijheid gekregen¹⁾ (...) en nu willen wij hier ook vrij zijn. Meneer pastoor, komen alle mensen niet voort uit Adam en Eva? Heb ik iets verkeerd gedaan door 22 van mijn medebroeders uit de ketens te bevrijden waarin men hen ten onrechte had geslagen? (...) Ach pastoor, ze zorgen nog beter voor de dieren. Als een dier een been breekt, dan krijgt het nog verzorging." (...) Daarna wees kapitein Tula mij een kamer waar ik kon overnachten. Enige tijd daarna (...) kon ik horen dat er buiten de kamer moderne Franse liedjes werden gezongen, maar heel zachtjes, om mij niet te storen. Ik moet echter bekennen dat ik toen enorm bang en benauwd werd. Ik meende in handen van Robespierre gevallen te zijn en zag de guillotine al voor me. Ik hoopte dat het snel ochtend zou worden.

noot 1 In 1794 werd in de Franse kolonie Saint-Domingue de slavernij afgeschaft.

Moderne tijd

bron 8

Deze prent van Albert Hahn sr. met de titel 'De Katholieke Staatspartij op weg naar de stembus' verscheen 26 januari 1918 in het socialistische tijdschrift *De Notenkraker*, een paar weken na de officiële invoering van het algemeen mannenkiesrecht:

Het bijschrift luidt:

"Zo het beestje totaal gevaarloos? Kan het niet trappen, niet slaan, niet bijten en geen rare sprongen doen? Vooruit dan maar!"

Toelichting:

Op de ezel staat: de katholieke arbeider

bron 9

In de Amerikaanse krant *The New York Tribune* staat op 4 februari 1933 deze prent, met de titel 'een goede manier om erachter te komen':

Toelichting:

In het midden staat Hitler op een trapje, waarop 'kanselierschap' staat geschreven.

Rechts staat Von Hindenburg, die zegt: "Je zei dat je het kon berijden, bewijs het nu maar!"

Op het papier boven het paard staat: de Duitse regering.

bron 10

Op 4 maart 1934 verschijnt het volgende artikel in een regionale partijkrant van de NSDAP:

Aan de kaak gesteld!

Naam: Hilda G.

Adres: Schöne Aussicht ...

Ze zei zodat iedereen het kon horen dat ze ook in de toekomst bij de Jood Speyer inkopen zal doen, want "de Joden moeten toch ook aan de kost komen". Dat Duitse volksgenoten door dit standpunt naar de haaien gaan interesseert deze zonderlinge plaatsgenote blijkbaar niet. Juffrouw G. had tot eergisteren nog zitting en stemrecht in het bestuur van de lokale vakvereniging voor naaisters. Intussen is ze met spot en schande uit deze functie gezet. Jodenknechten kunnen in het nationaalsocialistische Duitsland geen leidinggevende rol spelen.

Toelichting:

In het krantenartikel wordt de volledige naam en het adres van Hilda G. gepubliceerd.

bron 11

Uit een boek gemaakt in opdracht van de Oost-Duitse regering in 1950:

Toen de eerste meldingen over het afwerpen van coloradokevers¹⁾ op gebieden van de Duitse Democratische Republiek door Amerikaanse vliegtuigen opdoken, konden zelfs mensen die overtuigd waren van de meedogenloosheid en gewetenloosheid van de Amerikaanse oorlogsstokers, niet geloven dat dit werkelijk waar was. (...) Boeren en boerencoöperaties hebben inmiddels hun woede geuit over de laatste misdaden van de Amerikaanse gangsters in de lucht. Duitse en buitenlandse journalisten die een oriëntatieris maakten door de Duitse Democratische Republiek, hadden op 18 juni 1950 in het dorp Schönfels bij Zwickau de gelegenheid een van de zwaarst getroffen gebieden te bezoeken. (...) De boeren verzekерden de journalisten dat de besmetting alleen veroorzaakt kon zijn door de Amerikaanse vliegtuigen die ze hadden gezien.

noot 1 Coloradokevers zijn insecten die grote schade toebrengen aan de aardappelteelt.

bron 12

In 1988 verschijnt deze postzegel in de Sovjet-Unie:

Vertaling van de tekst op de postzegel:

'Perestrojka is het vertrouwen op de levendige creativiteit van de massa.'

Toelichting:

Op de postzegel zijn sectoren afgebeeld waar volgens de regering van de Sovjet-Unie innovatie moet plaatsvinden.

bron 13

Chris van Esterik herinnert zich hoe hij in de jaren 1960 op het schoolfeest van zijn gymnasium in Tiel voor het eerst popmuziek draait met zijn eigen bandrecorder:

Ik gloeide van trots en geestdrift. (...) Ik kon op die avond het hele klassieke bolwerk bestoken met ritmes en klanken die niet uit het geleerde hoofd kwamen maar uit de onderbuik. Opeens, terwijl de muziek door beukte, werd de massa doodstil en hield op met dansen. Onaangekondigd stond daar in de deuropening de rector. Hij zei niets, stak zijn kin nog eens extra vooruit, zijn ogen schoten vuur. (...) Binnen de muren van zijn eigen klassieke rijk waren de laatste dagen van Rome aangebroken. De Vandalen hadden de eerste verdedigingslinie van het grondgebied al veroverd. Ik zette mijn bandrecorder uit. Overdonderd en gedwee pakten we ons boeltje op. Zonder een woord van discussie was het feest onmiddellijk afgelopen. Als een ware Romeinse veldheer had hij bij zijn eerste confrontatie met de jaren zestig een klinkende overwinning behaald.